

Г. М. Шаповалов,
аспірант, Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8979-0648>

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.22.110

МІЖНАРОДНЕ ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

H. Shapovalov,
Postgraduate student, Educational and Scientific Institute of Public Administration
and Civil Service of Taras Shevchenko Kyiv National University

INTERNATIONAL MILITARY COOPERATION IN THE NATIONAL SECURITY SYSTEM

У даній статті досліджено сутність категорії міжнародне військове співробітництво у системі забезпечення національної безпеки в умовах повномасштабної війни російської федерації проти України, в частині визначення практичних механізмів його організації з іноземними державами і міжнародними організаціями.

Визначено, що міжнародне співробітництво це складова зовнішніх відносин України, які здійснюються в рамках реалізації державної політики в контексті забезпечення національних інтересів у зовнішньополітичній сфері та воєнній сфері, а військове співробітництво спрямоване на розвиток необхідних та критичних спроможностей Збройних Сил, підвищення рівня їх оперативної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та Європейського Союзу, реалізацію відповідних міжнародних договорів та програм з метою посилення обороноздатності України, а також на забезпечення участі України в міжнародній діяльності з підтримання миру і безпеки.

This article examines the essence of the category of international military cooperation in the national security system, taking into account the experience of NATO member states, in terms of determining the practical mechanisms of its organization with foreign states and international organizations.

It was determined that international cooperation is a component of Ukraine's foreign relations, which are carried out as part of the implementation of state policy to ensure national interests in the foreign policy sphere, the sphere of defense and the military sphere, and military cooperation is aimed at developing the necessary and critical capabilities of the Armed Forces, increasing the level of their operational interoperability with the armed forces of NATO and EU member states, the implementation of relevant international agreements and programs aimed at strengthening Ukraine's defense capabilities, as well as ensuring Ukraine's participation in international activities to maintain peace and security.

It was determined that the main task today is to maintain support for Ukraine in the international arena in the resistance to Russian aggression and to activate international security assistance for the needs of the Armed Forces of Ukraine. In this regard, the field of military cooperation requires in-depth research, which will allow finding and implementing in practice effective mechanisms for countermeasures in Russia-Ukraine war.

It was determined that in connection with the beginning of the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine on February 24, 2022, the main efforts of international military cooperation were aimed at:

search for additional opportunities for partner states to expand the provision of critical nomenclature of weapons and military equipment, ammunition, military and medical property for the needs of the Armed Forces of Ukraine as international security assistance, as well as organization of logistical support for their supplies;

*organization of training of personnel of the Armed Forces of Ukraine to master new types of foreign-made weapons and military equipment on the territories of partner countries;
assessment of the technical condition of weapons and military equipment in order to make a decision on the expediency of receiving it as international security assistance;
initiation of the process of operational involvement of NATO member states in issues of evacuation/accommodation of families of servicemen/employees of the Armed Forces of Ukraine;
coordination of treatment and rehabilitation of the wounded in the territories of partner countries;
providing the international community with true information about the Russian invasion of Ukraine and the enemy's violation of the norms of international humanitarian law;
maintenance of military dialogue at the strategic level.*

*Ключові слова: міжнародне військове співробітництво, національна безпека, російсько-українська війна.
Key words: international military cooperation, national security, Russia-Ukraine war.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ АБО ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України 24 лютого 2022 року Президентом України підписано Указ "Про введення воєнного стану в Україні", а Міністерству закордонних справ України поставлено завдання забезпечити інформування в установленому порядку Генерального секретаря ООН та офіційних осіб іноземних держав про введення в Україні воєнного стану [1], оскільки одним із основних принципів, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони України є дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки, а міжнародне співробітництво з питань національної безпеки є однією з форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки і спрямовується на захист національних інтересів України [2]. Зазначимо, що міжнародне співробітництво з питань національної безпеки здійснюється під загальним керівництвом Президента України [2], в Апараті Ради національної безпеки і оборони функціонал за даним напрямом покладено на Службу з питань зовнішньополітичної безпеки та міжнародного співробітництва [3]. Одним із завдань Служби є участь у підготовці пропозицій щодо складу українських делегацій у міжнародних переговорах та роботі міжнародних організацій з питань безпеки і оборони. Наголосимо, що на виконання Указу Президента України "Щодо дій України у відповідь на спробу російської федерації анексувати території нашої держави, з метою гарантування безпеки євroatлантичного простору, України та відновлення її територіальної цілісності" [4] визначено наступні завдання:

підготовка пропозицій щодо багаторівневої системи гарантування безпеки на основі багатосторонніх і двосторонніх угод України, які спрямовані на доведен-

ня оборонного потенціалу України до рівня, що забезпечуватиме гарантовану відсіч збройній агресії російської федерації, посилення військової підтримки України з нарощування її оборонних спроможностей, сприяння розвитку оборонно-промислового комплексу і суттєвого збільшення масштабу та обсягів індивідуальної і колективної підготовки українських військово-вослужбовців;

посилення обороноздатності України шляхом збільшення постачання військово-технічної допомоги Україні.

Оскільки одним із основних завдань на сьогоднішній день є збереження підтримки України на міжнародній арені у протистоянні російській агресії та активізація міжнародної безпекової допомоги для потреб Збройних Сил України — сфера міжнародного військового співробітництва потребує глибоких досліджень, що дозволить знайти та впровадити на практиці ефективні механізми протидії у російсько-українській війні для забезпечення національної безпеки України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед дослідників проблематики міжнародного співробітництва у військовій сфері слід відзначити О. Джуса, Л. Голопатюка, Л. Зіняка, І. Козинця, В. Клименка, А. Лухтана, А. Орденевича, С. Речича та ін [5—8]. Однак ведення повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України поставили перед країною нові виклики та загрози у військовій сфері, які потребують окремого дослідження в контексті державно-управлінської практики.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження сутності та функціоналу міжнародного військового співробітництва у системі забезпечення національної безпеки до 24 лютого 2022 та у ході повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Перш за все, слід зазначити, що військове співробітництво є органічною складовою міжнародного співробітництва Міністерства оборони України та Збройних Сил України, яке здійснюється через органи міжнародного співробітництва. Воно спрямоване на розвиток необхідних та критичних спроможностей Збройних Сил, підвищення рівня їх оперативної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та Європейського Союзу (далі — ЄС), реалізацію відповідних міжнародних договорів та програм (з професійної військової освіти, підготовки військ (сил), розвитку доктринальної бази тощо) з метою посилення обороноздатності України, а також на забезпечення участі України в міжнародній діяльності з підтримання миру і безпеки.

Відповідно до розподілу функцій та повноважень Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України міжнародне співробітництво здійснюється за такими напрямками [9]:

воєнно-політичне співробітництво, яке належить до компетенції Міністерства оборони України;

військово-технічне співробітництво, яким також опікується Міністерство оборони України;

військове співробітництво, за реалізацію якого безпосередньо відповідає Головне управління військового співробітництва Збройних Сил України.

У свою чергу, основними складовими військового співробітництва Збройних Сил України є:

співробітництво з міжнародними безпековими організаціями (НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ);

двостороннє військове співробітництво (понад 40 країн світу);

багатостороннє (прикордонне, регіональне) співробітництво (участь у "Вишеградській четвірці", багатонаціональному інженерному батальйоні "Тиса", спільній литовсько-польсько-українській бригаді, Раді міністрів оборони країн Південно-Східної Європи тощо);

міжнародна миротворча діяльність (під проводом ООН, НАТО, ЄС та у складі спільних миротворчих сил).

Розглянемо більш детально співробітництво між Україною та НАТО. Слід зазначити, що до початку повномасштабної військової агресії росії проти України основною метою військового співробітництва України з НАТО було:

підвищення оперативних спроможностей Збройних Сил України та взаємосумісності із збройними силами держав-членів НАТО;

допомога оборонним реформам та процесу трансформації Збройних Сил України у відповідності до стандартів та процедур НАТО.

Ці пріоритети визначені у Робочому плані Військового комітету Україна — НАТО, який разом з Річною національною програмою є основними документами, які визначають вищезазначену діяльність.

З початком російської повномасштабної агресії проти України основні зусилля співпраці з Альянсом у військовій сфері зосередились на забезпеченні нагальних потреб Збройних Сил України за допомогою використання механізму міжнародної безпекової допомоги.

Поряд з цим, існують наступні практичні механізми співробітництва Збройних Сил України з НАТО, які вже

підтвердили свою високу ефективність. В першу чергу, це Комплексний пакет допомоги НАТО для України метою якого є систематизація започаткованих ініціатив і проектів Альянсу, а також консолідація і спрямування підтримки Україні для реалізації широкомасштабних реформ в Україні шляхом покращення координації та співробітництва між відповідними органами влади, збалансування ресурсів та програм, а також шляхом максимального збільшення фондів найбільш ефективним чином. Зокрема, з метою надання практичної підтримки реформ зусилля Альянсу у його рамках зосереджено на 13 галузях співпраці, які містять 40 функціональних напрямів. Цей Пакет допомоги синхронізує інші механізми співпраці, такі як: Процес планування та оцінки сил, Концепцію оперативних можливостей, участь у Силах реагування НАТО, Індивідуальну програму партнерства України з НАТО, трастові фонди НАТО на підтримку України та ін.

У свою чергу, військові структури НАТО та Збройні Сили України мають власний, суто військовий механізм практичної співпраці — Робочий план Військового комітету Україна — НАТО (далі — РП ВК). Зазначимо, що РП ВК це документ, який створювався ще до 24 лютого 2022 року і з урахуванням розвитку ситуації в Україні він корегується і уточнюється та є одним з основних інструментів військового співробітництва Збройних Сил України з НАТО. Це спільний стратегічний документ у галузі планування військового співробітництва Збройних Сил України та Альянсу, який затверджується як на національному рівні, так і стороною НАТО. Починаючи з 2007 року РП ВК складається і затверджується за процедурою по умовчанню на два наступні роки. Зміст РП ВК складається із завдань, спрямованих на підтримку виконання заходів Річної національної програми під егідою Комісії України — НАТО в частині, що стосується Збройних Сил України. Підкреслимо, що Робочий план Військового комітету Україна — НАТО на 2022—2023 роки затверджено стороною НАТО за процедурою по умовчанню та рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України.

Наступним практичним механізмом співробітництва є Індивідуальна програма партнерства між Україною та НАТО (далі — ІПП), що формується щорічно на основі "Меню партнерства" (переліку освітніх та навчально-тренувальних заходів, які пропонуються державам-членам та державам-партнерам НАТО) і включає різноманітні заходи: курси, семінари, симпозиуми, конференції, засідання робочих груп, міжнародні військові навчання та заходи з їх підготовки. Всі ці заходи розподілені за відповідними галузями співробітництва (протиповітряна оборона, стандартизація, мовна підготовка, логістична підтримка та інші, усього — 32 галузі співробітництва). ІПП є одним з важливих практичних механізмів досягнення необхідного рівня взаємосумісності з НАТО та критеріїв, необхідних для набуття членства України у Організації Північноатлантичного договору. У 2021 році в рамках ІПП було забезпечено участь 1499 представників у 244 заходах. А у період з 2014 по 2021 роки близько 4300 учасників взяли участь у 1500 заходах.

Зазначимо, що до практичних механізмів співробітництва Збройних Сил України з НАТО також відносять-

ся: Процес планування та оцінки сил, Концепція оперативних можливостей, Участь у Силах реагування НАТО, Цільові трастові фонди НАТО на підтримку України тощо.

Підсумовуючи питання співпраці між Збройними Силами України та НАТО підкреслимо значну подію у відносинах між Україною та Альянсом, а саме схвалення Північноатлантичною радою НАТО 12 червня 2020 року надання Україні статусу партнера з розширеними можливостями, що надає державі-партнеру додаткові механізми для досягнення та підтримання максимальної взаємосумісності з Альянсом.

Військове співробітництво між Україною та ЄС здійснюється відповідно до пріоритетів, визначених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС в частині, що стосується Міністерства оборони України, а також Робочого плану співробітництва Збройних Сил України та Секретаріату Ради ЄС (у сфері Спільної політики безпеки і оборони).

Основними напрямками військового співробітництва з ЄС є:

- військово-політичний діалог між керівництвом Збройних Сил України та ЄС;

- залучення сил та засобів Збройних Сил України до бойових тактичних груп ЄС;

- участь сил та засобів Збройних Сил України в операціях та місіях ЄС;

- підготовка представників Збройних Сил України з питань Спільної політики безпеки і оборони;

- співпраця з Європейським фондом забезпечення миру.

Оскільки російська федерація продовжує ведення повномасштабної збройної агресії проти України, а стратегічна ціль росії стосовно України залишається незмінною, а саме знищення української державності, а також українського народу як нації — прийнято рішення щодо розгортання Місії ЄС з військової допомоги Україні, основною метою якої є посилення військових спроможностей шляхом проведення індивідуальної, колективної та спеціалізованої підготовки особового складу Збройних Сил України, включно з Силами територіальної оборони на території країн-членів ЄС. Стратегічною метою Місії є сприяння посиленню військової спроможності Збройних Сил України для відновлення та ефективного проведення операцій, захисту суверенітету та територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаних кордонів, а також цивільного населення України.

З огляду на досвід боротьби з агресором, а також необхідність постійного нарощування оперативних спроможностей Збройних Сил України, двостороннє військове співробітництво має стійку тенденцію до розширення.

До 24 лютого 2022 року двостороннє військове співробітництво здійснювалося за п'яти основними напрямками:

- управління та оборонне планування;
- військова освіта, підготовка та застосування військ;
- всебічне логістичне забезпечення;
- розвиток Сил спеціальних операцій;
- лікування та реабілітація військовослужбовців Збройних Сил України.

На даний час військове співробітництво здійснюється з більш ніж 40 країнами світу, традиційно основними та найбільш активними партнерами Збройних Сил України є збройні сили Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Федеративної Республіки Німеччини, Французької Республіки, Республіки Польща, країн Балтії тощо.

До початку повномасштабного вторгнення російської федерації Збройні Сили України виконувати завдання у складі національних контингентів: Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго, Національному контингенті у складі Багатонаціональних сил НАТО в Косово, Республіка Сербія; та у якості національного персоналу: Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго, Багатопрофільній інтегрованій місії ООН зі стабілізації у Малі, Тимчасових силах ООН із забезпечення безпеки в Аб'єй, Місії ООН у Південному Судані, Місії ООН у Косово, Силах ООН з підтримання миру на Кіпрі, в Зоні безпеки Придністровського регіону Республіки Молдова.

У зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України, з метою захисту суверенітету та територіальної цілісності держави, Президент України підписав Указ "Про відкликання національного контингенту і національного персоналу, які беруть участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки" [10]. На сьогоднішній день національний персонал повернуто в Україну в повному обсязі, заходи щодо повернення в Україну сил та засобів національних контингентів на завершальному етапі. Загалом, відновлення участі сил і засобів Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою ООН, НАТО та ЄС, пропонується опрацювати після настання сприятливих умов у державі, а також після надходження офіційних запитів від безпекових організацій та з урахуванням можливостей і спроможностей Збройних Сил України.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, можна стверджувати, що міжнародне військове співробітництво у системі забезпечення національної безпеки до 24 лютого 2022 та у ході повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України за своїм змістом та функціоналом відповідає таким напрямкам управлінської діяльності:

- пошук додаткових можливостей держав-партнерів з розширення надання критичних номенклатур озброєння та військової техніки, боєприпасів, військового та медичного майна для потреб Збройних Сил України в якості міжнародної безпекової допомоги, а також організація логістичного забезпечення їх поставок;

- організація підготовки особового складу Збройних Сил України з опанування нових зразків озброєння та військової техніки іноземного виробництва на територіях країн-партнерів;

- оцінювання технічного стану озброєння та військової техніки для прийняття рішення щодо доцільності отримання в якості міжнародної безпекової допомоги;

- ініціювання процесу оперативного залучення держав-членів НАТО до питань евакуації/розміщення сімей

військовослужбовців/працівників Збройних Сил України;

координація лікування та реабілітація поранених на територіях країн-партнерів;

доведення до міжнародної спільноти правдивої інформації щодо російського вторгнення в Україну та порушення ворогом норм міжнародного гуманітарного права;

підтримання військового діалогу на стратегічному рівні.

Темою подальших наукових розвідок автора стане розробка напрямів підвищення ефективності механізмів державного управління міжнародним військовим співробітництвом України в умовах російсько-української війни.

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Дата оновлення: 24.02.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 10.11.2022).

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 15.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

3. Питання Апарату Ради національної безпеки і оборони України: Указ Президента України від 26.02.2021 р. № 76/2021. Дата оновлення: 26.02.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76/2021#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 вересня 2022 року "Щодо дій України у відповідь на спробу Російської Федерації анексувати території нашої держави, з метою гарантування безпеки євроатлантичного простору, України та відновлення її територіальної цілісності": Указ Президента України від 30.09.2022 р. № 679/2022. Дата оновлення: 05.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679/2022#n2> (дата звернення: 10.11.2022).

5. Голопатюк Л. С. Удосконалена методика оцінювання інтенсивності сучасних воєнних конфліктів. Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони, 2017, 2: 149—154.

6. Речич С. Л. Воєнно-політичне співробітництво Збройних Сил України з НАТО (1991-2009 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / Нац. ун-т оборони України. Київ, 2012. 18 с.

7. Міжнародні відносини та зовнішня політика України: підручник / Ю. В. Пунда та ін. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. 328 с.

8. Методологія комплексного використання військових і невійськових сил та засобів сектору безпеки і оборони для протидії сучасним загрозам воєнній безпеці України: монографія / В. Ю. Богданович та ін. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2019. 268 с.

9. Про здійснення міжнародного співробітництва Міністерством оборони України та Збройними Силами України: наказ Міністерства оборони України від 23.07.2021 № 218. Дата оновлення: 22.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0218322-21#n10> (дата звернення: 10.11.2022).

10. Про відкликання національного контингенту і національного персоналу, які беруть участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки: Указ Президента України від 07.03.2022 р. № 114/2022. Дата оновлення: 08.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114/2022#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

References:

1. President of Ukraine (2022), Decree "About the introduction of martial law in Ukraine", available at: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (Accessed 10.11.2022).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "About the national security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Accessed 10.11.2022).

3. President of Ukraine (2021), Decree "Issues of the Apparatus of the National Security and Defense Council of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76/2021#Text> (Accessed 10.11.2022).

4. President of Ukraine (2022), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 30, 2022 "Regarding the actions of Ukraine in response to the Russian Federation's attempt to annex the territories of our state, with the aim of guaranteeing the security of the Euro-Atlantic space, Ukraine and restoring its territorial integrity", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679/2022#n2> (Accessed 10.11.2022).

5. Holopatiuk, L.S. (2017), "Improved methodology for assessing the intensity of modern military conflicts", *Suchasni informatsijni tekhnolohii u sferi bezpeky ta obrony*, vol. 2, pp. 149—154.

6. Rechych, S.L. (2012), "Military and political cooperation of the Armed Forces of Ukraine with NATO (1991—2009)", Abstract of Ph.D. dissertation, *Nats. un-t obrony Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.

7. Punda, Yu.V. (2020), *Mizhnarodni vidnosyny ta zovnishnia polityka Ukrainy [International relations and foreign policy of Ukraine]*, NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho, Kyiv, Ukraine.

8. Bohdanovych, V.Yu. (2019), *Metodolohiia kompleksnoho vykorystannia vijs'kovykh i nevijs'kovykh syl ta zasobiv sektoru bezpeky i obrony dlia protydii suchasnym zahrozam voieniinj bezpetsi Ukrainy [Methodology of the integrated use of military and non-military forces and means of the security and defense sector to counter modern threats to the military security of Ukraine]*, NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho, Kyiv, Ukraine.

9. Ministry of Defence of Ukraine (2021), "About the implementation of international cooperation by the Ministry of Defense of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0218322-21#n10> (Accessed 10.11.2022).

10. President of Ukraine (2022), Decree "On the recall of the national contingent and national personnel participating in international operations to maintain peace and security", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114/2022#Text> (Accessed 10.11.2022).

Стаття надійшла до редакції 11.11.2022 р.